

REDACȚIA
și ADMINISTRAȚIA:
Deák Ferenc-utca 35.

Articoli și corespondențe pentru publicare se trimit redacției.

Concure, inserțiuni și taxe de abonament se sîmit administrației tipografiei diecezane.

BISERICA ȘI ȘCOALA

FOAIE BISERICĂȘCĂ-ȘCOLĂȘTICĂ, LITERARĂ ȘI ECONOMICĂ.

APARE ODATĂ ÎN SĂPTĂMÂNĂ: DUMINECĂ.

ABONAMENTUL:

Pe un an 10 coroane
Pe jum. an 5 coroane.

Pentru România și străinătate:

Pe un an 14 franci
Pe jum. an 7 franci.

Telefon pentru oraș și comitat Nr. 266.

„Minciuni și ură

dela început până în capet“ timbrează redactorul revistei *Calea Vieții*, Dr. Nicolae Brînzeu, ceea ce am scris noi în Nrul 4 al revistei noastre din acest an. În numărul trecut al *Bis. și Școlai* am reprodus în întregime răspunsul dlui Dr. Brînzeu, — cu toate că legea ne obligă numai la publicarea unui răspuns obiectiv — pentru că stilul este omul și noi am voit să cunoască publicul nostru cetitor pe întreg omul.

Și „ca să se vadă, cum se poate minți într'o foaie cu nume atât de frumos“ examinăm puțin răspunsul redactorului dela foaia unită *Calea Vieții*.

*E minciună, — zice dumnealui —, că am face propagandă unită și că pentru aceasta s'ar fi bucurat Blajul și că l-ar fi sprijinit cineva.** Dar încă în acelaș articol în alineatul ultim zice că prin revista unită, *Calea Vieții* „poporul va cunoaște adevărul,“ va cunoaște unirea. Și ca de fapt să se cunoască adevărul, cităm și noi din „*Unirea*,“ organul oficial al metropoliei din Blaj numărul de la 25 Dec., (care ar fi să fie număr de Crăciun), din 1915:

„Sfânta Unire pe cale de a se înființa.

„Dl Dr. Nicolae Brînzeu ne trimite un lung articol cu titlul de mai sus, care fiind publicat și airea și cunoscut în mare parte celorului, îl dăm în rezumat. Autorul constată, că în fața editurilor de cărți apocrife, făcute întotdeauna din spirit de speculă și spre ruina morală a poporului, se impune înființarea unei societăți de editare care se țină deocamdată locul Sf. Uniri, până ce aceasta se va pune în aplicare.

„Continuă apoi astfel:

„În fața acestor neajunsuri și somați fiind din mai multe părți, ne-am gândit să facem ceva. Și până la o organizare mai largă, care de fapt reclamă timpuri pașnice, până la rezolvarea marelui probleme din partea celor competenți, redacția noastră**) s'a decis să facă ceva. Ne-am gândit, că cu începutul anului viitor să începem publicarea unor broșuri potrivite, în redactare sistematică și în forma unui periodic. Am da în ele tot, ce credem necesar și posibil pentru cultura religioasă a poporului. Broșurile ar apărea lunar, în estenziune de 1 coală, format 8°. Fiecare broșură ar avea mate-

**) Vezi articolul „Pentru Biserica și Școala“ publicat în Nrul 6 al revistei noastre.

*) Cuvântul Adevărului.

rial încheiat, tractate întregi, măcarcă un obiect s'ar estinde pe mai mulți numeri. Așa fiecare număr ar putea trece ca lucrare de sine stătătoare.

„Cu privire la partea financiară, avem credință, că afacerea și dacă nu va fi de tot „rentabilă,“ nu se poate numi nici riscată. Un singur năcaz e: spesele începutului. În aceasta privință credem, că vom afla între oamenii noștri cu pricepere și simț pentru cauză barem vre-o 10 15 inși, cari să ne vină într'ajutor cu cvote de 50 cor., prin cari să ajungem la capitalul necesar de 500 cor., cu care să ne putem pune pe lucru. Redacția noastră asigură fiecărui contribuent pentru cvota sa dobânda cinstită de 6% pe tot timpul, cât se va folosi de acel ajutor și se obligă, că cât ce afacerea va putea suportă aceasta, să restituie fiecăruia cvota oferită, dacă respectivul dorește.

„Cu acestea am spus tot, ce am avut de spus, în jurul celei mai arzătoare chestii. Apelăm la toți cei cu inimă și cu înțelegere pentru interesele vitale ale poporului și Bisericii, cerem sprijinul nu pentru noi, ci pentru turma cuvântătoare, pentru trupul viu al lui Iisus Hristos, pentru pruncii, cari au cerut pâne și nu eră cine să le frângă lor...“

„Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime, Lumina nașterii lui Hristos să ne afle visul! Implinit.“

*

„Acestui apel, cu un gest măreț și vrednic de a fi eternizat în anele provinciei noastre metropolitane a răspuns P. S. D. Dr. Demetriu Radu, Episcopul Orăzii-mari, trimițând întreaga sumă de 500 Cor. pentru scopul de mai sus. „Statutele reuniunii „stă Unire“, zice P. S. Sa, sunt de mult gata și aprobate din partea Exc. Sale Domnului Mitropolit;“

„Era oare cumva natural, că acela, care demult a luat în mână toată afacerea organizării noastre culturale, P. S. Sa să se manifeste și acum; totuș acest gest nobil al P. Sale atât de bine ne cade, ca și când te surprinde ceva foarte plăcut. Ne închinăm în fața acestei marimozității a P. S. Domn Episcop și preoțimea română îi va fi în veci recunoscătoare.

„Astfel stând lucrul, cu 1 Ianuar se va începe publicarea unor broșuri religioase sub titlul „*Calea Vieții*“. Deși preoțimea noastră avizată despre acest lucru ținem și pe aceasta cale să-i atragem atențiunea. Un product literar reclamă desfacere. Ar fi de dorit, ca toată preoțimea să stea cu trup cu suflet într'ajutor la acțiunea de colportaj, ce editorii vreau să întreprindă; și fiecare preot să o considere de norocire a sa, că poate pune în mâna poporului un mijloc de cultură religioasă ca acesta. Dela sprijinul, ce-l aveă cauza, atârână, ca întreprinderea să iee proporții tot mai mari, ca broșurile să devină și mai ieftine (ceea ce altfel, conziderând scumpirea hârtiei și lucrului, cum și rabatul, ce este a se da revanzătorilor, nu e o chestie așa ușoară), să fie ilustrate, etc.

„Redacția și administrația revistei e în Vulcan, îngrijitorul ei e păr. Dr. Nicolae Brînzeu.

„Din parte-ne ne-am bucură, dacă o societate cu un capital bogat, ca cel de sus, ar putea într'adevăr să facă mari isprăvuri și să nu-și curme activitatea deja la apariția primei boșuri, cum s'a întâmplat cu atâtea multe de felul acesta. (Mai pe urmă: Biblioteca dela Blaj). În legătură cu publicația nouă, ne luăm voie a suleva și noi o idee. Cum anume, s'a putea asigura existența publicațiilor existente, înainte de ce alți oameni se angajază la datoriri fără sfârșit pentru periodice nouă? Asta însă ar fi o problemă, pe care o recomandăm și noi celor competenți, ca să fie o temă de meditat pe sf. sărbători“.

Deci din „Unirea“ s'a aflat adevărul: 1) Blajul a primit cu bucurie înființarea *Calei Vieții*, și a scris un articol sub numele de „*Sfânta Unire pe cale de a se înființa*“, bageamă din motivul că revista aceasta nu s'ar fi scos pentru a face propaganda unită; 2.) P. S. D. Dr. Demetriu Radu a trimis suma de 500 cor. pentru „societatea de editare care să țină deocamdată locul Sf. Uniri“ și care „până la o organizare mai largă a început publicarea unor broșuri potrivite, în redactare sistematică și în forma unui periodic“ *Calea Vieții*, pentru că astăzi să vie dl Brînzeu să declare: „*Nu e adevărat că ne-ar fi sprijinit cineva!*“

Dar culminează dl Brînzeu în temeritate, când afirmă că nu a cerut dela consistorul nostru nici o recomandare pentru *Calea Vieții* și că nici nu a știut de ea: «*N'am cerut aceasta recomandare nici n'am știut de ea*» zice dânsul, dar sub Nrul 170 Pr./1916 la Consistorul gr.-or. rom. din Arad este improtocolată următoarea rugare a redactorului revistei *Calea Vieții*, Dr. Nicolae Brînzeu:

„Venerat Consistor! Umilit subscrisul cu profundă reverință sub Nr. 1 din publicația „*Calea Vieții*“ cu rugarea. că intru cât se va afla de bine, să binevoiască Veneratul Consistor a o recomandă clerului diecezan pentru sprijinire și răspândire în popor. Demult s'a simțit la noi lipsa unei literaturi religioase populare, iar în timpul din urmă s'au dovedit chiar urmările dezastruoase ale acestei lipse. Pentru a se pune capăt încâtva acestui neajuns, am hotărît scoaterea revistei de față. Forma de revistă am ales-o din cauza, că cetitorul simplu mai bucurat ie în mână o broșură, în care sunt mai multe bucăți scurte, decât broșuri, cari tractează numai câte un obiect, în prelucrare mai estinsă. Din aceasta cauză și în științele profane mai mare trecere au revistele de popularizare. Nizuința noastră e, să dăm ca formă — limba și stilul — și ca fond — cuprinsul — ceva cât mai potrivit poporului nostru. De sine înțeles, că nu ne conduc nici un fel de tendințe confesionale și ținem cu sfințenie la acea, să nu atingem nici o deosebire dintre cele două biserici ale Românilor. Rugând binevoitorul sprijin, cu reverențioasă mulțumită am rămas ai P. Veneratului Consistor, Vulcan la 24 Ian. n. 1916 cei mai plecați servi p. Redacția „*Calea Vieții*“ Dr. Nicolae Brînzeu red. resp.“

Veneratului

Consistor Episcopesc Gr. Ort.

A R A D.“

Dle preot „Dr. Nicolae Brînzeu,“ dacă ai putut semnă rugarea adresată Veneratului Consistor din Arad, cum ai putut semnă articolul din revistă? Sau doar legea lui Hristos, prin prisma prin care o vezi și propagi dta, admite acest lucru?

În fața acestor fapte declarăm încăodată, așa cum am susținut în Nrul 4 al revistei noastre, că recomandăția este improprie P. S. Sale Dlui Episcop diecezan și este emanația seducerii referentului de tonul însinuator al petentului.

Urmând mai departe cu negarile, redactorul revistei *Calea Vieții* afirmă că tipografia „*Concordia*“ nu ar fi întrerupt tipărirea revistei sale pentru că ar fi foaie de unire. E adevărat că ziarul *Românul* anunță cu regret că tipografia „*Concordia*“ nu va mai tipări revista preotului Dr. Brînzeu în felul următor:

„*Calea Vieții*“. „Se știe că sub acest titlu apare zilele aceste de sub tiparul tipografiei „*Concordia*“ întâiul număr al unei reviste populare bisericești inițiată de d. părinte Dr. Nicolae Brînzeu. Anunțăm cu regret că tipografia noastră, din cauze tehnice, nu va mai tipări alte numere viitoare ale acestei reviste.“

Nouă ni-s'a lămurit din loc competent că ce sunt motivele tehnice, dar preotul Dr. Brînzeu mai stăruie și cercă să dovedească că „tipografia e tipografie și pace“ și tipărește orice i-se aduce. «*Concordia*» nu a mai tipărit foaia noastră» zice Dr. Brînzeu, «numai din cauza, că pe vremea aceea eră foarte îngrămădită cu lucru.» Noi știm că o tipografie își face socoteala înainte și nu primește lucrări pe cari nu le poate continua, eventual dacă i-se îngrămădește prea mult lucrul, mai angajează personalul tehnic necesar, iar când aduce la cunoștința publicului că revista nu se va mai tipări acolo, unde s'a tipărit numărul întâiu, atunci nu o spune cu cuvintele „nu va mai tipări alte numere viitoare ale acestei reviste“ decât dacă s'a ivit vre-o necesitate să o spună aceasta. Pentru cetitorii revistei este destul atât, dar în caz de lipsă pot veni și dovezile, căci noi numai adevărul l-am spus.

Interesant ni-se pare și felul de argumentație că o tipografie tipărește orice i-se aduce. Dl Brînzeu uită, că sunt și instituții morale, cari nu au în vedere numai un profit material de câteva coroane, când în schimbul acestui preț ar fi silite să contribuie la desbinarea și turburarea liniștei dintre două instituții surori. Și ar fi regretabil dacă o instituție culturală ar contribui și pe mai departe la turburarea liniștei în aceste vremuri, în cari ar trebui să dispară orice notă disonantă dintre noi.

Iar acum de încheiere pe baza § 20 art. de lege XIV. din 1914 cerem și noi dela redacția «*Calea Vieții*» să reproducă acest răspuns al nostru.

«Poporul va cunoaște adevărul. Dar așa mare lucru e acesta?»

Doi ani de luptă

pentru biserica ortodoxă în districtul
Hălmagiului (1752—1754).

De: *Dr. Silviu Dragomir*, prof.

— Continuare. —

Regina Maria Terezia convinsă de ilegalitățile săvârșite¹⁾ în Hălmagiu dete ordin să se facă o nouă vizitațiune și o cercetare mai nepărtinitoare, care să constate exact cine vrea să fie considerat de unit și cine nu. Ordinul acesta fu adus la cunoștința guvernului din Ardeal, în 8 Noemvrie 1752, prin mijlocirea cancelariei aulice transilvănene, pe când cancelaria ilirică, întemeiată nu de mult, îl comunică mitropolitu ui Nenadovits, abia în 24 Noemvrie.

Cu toate-că ambele decrete, subscrise de regina însăși, tratează aceiaș chestiune, totuși ele se deosebesc prin procedura, pe care o propun de a-se aplica la vizitațiunea din districtul Hălmagiului. Din partea clerului unit regina numește de comisar pe protopopul George Pop din Dobra și încredințează apoi pe guvernul din Ardeal să trimită și din partea sa doi comisari catolici pe cari să-i aleagă din comitatele învecinate. Atât episcopul din Arad însă, cât și guvernul sunt avertizați, să trimită comisari cumiști și pașnici în Hălmagiu, ca astfel vizitațiunea să se facă în ordine și în conformitate cu intențiunea reginei. Pe când însă în decretul către guvern regina spune apriat, că și la vizitațiunea nouă să se urmeze dispozițiile decretului din 10 Iunie 1752, care servise de instrument minunat pentru a dovedi de uniți aproape pe toți Români din districtul Hălmagiului, în decretul adresat mitropolitului sârbesc Maria Terezia permite să se facă vizitațiunea din sat în sat, așa ca să se adune la un loc fiecare comună și apoi să întrebe pe fiecare om, fără silă, fără teamă și fără amenințări, că vrea să fie unit ori neunit. (Dass die Visitation neuerdings ordentlich von Dorf zu Dorf wiederholet, sodann in jedem Dorf die gemeinde nicht Haus zu Haus, sondern öffentlich zusammen gerufen und Mann für Mann ohne Zvang, Furcht und Bedrohung befraget werden solle: ob er dem unirten oder nicht unirten Theil anhangt? Damit folglich ein jeder dasiger Inwohner bei seiner freiwilligen Bekenntnis ruhig verbleiben und durch seines ritus behörige Geistlichkeit in der Seelsorge versehen werden möge¹⁾).

Fără îndoială, că această importantă deosebire dintre cele două decrete regale, este a se atribui punctului de vedere deosebit, pe care-l reprezintă deoparte cancelaria transilvăniană, iar de altă parte cancelaria ilirică. La Viena se discutase și până într-aceasta vreme foarte serios problema unirei, dar consilierii feluritelor cancelarii nu izbutiseră încă să stabilească „un sistem unitar“, așa că, de multeori, măsurile, pe cari le propuneau unii și alții, se băteau în capete și produceau conflicte nouă. Așa se întâmplă, deastădată, și în ținutul Hălmagiului.

Guvernul din Ardeal numise de comisari la vizitațiunea din Hălmagiu pe doi înalți funcționari catolici.

¹⁾ În decretul regal din 24 Noemvrie 1752 Maria Terezia recunoaște de îndreptățite plângerile mitropolitului Nenadovits în contra vizitațiunei din Hălmagiu, unde „doch keineswegs so-fürgegangen worden sey, dass die wahrhaft unirte von denen nicht unirten hätten unterschieden werden können“ (Arhiva mitr. din Carloviț Nr. 417 din 1752)

²⁾ Colecția lui Rosenfeld și Dr. A. Bunea o. c. p. 78 în notă.

³⁾ Arhiva mitr. din Carloviț Nr. 417 din 1752.

Unul eră Francisc Bøer, judecător suprem regese în comitatul Albei de jos, un Român renegat din Făgăraș, care și-a început cariera, ca secretar al episcopului Patachi, în care calitate și-a câștigat merite „neperitoare“ cu prilejul răpirei bisericei românești de acolo în anul 1723. Celalalt eră Paul Ponori, vicecomitele comitatului Huniedoarei. Ei însă nu se grăbiră să execute mandatul primit, ci amânără vizitațiunea sub pretextul timpului greu de iarnă și a faptului, că nu li s'au stabilit diurnele, pe cari aveau să le primească în calitatea lor de comisari.¹⁾ Mitropolitului Nenadovits i-se părū, că zăbava aceasta e anume pusă la cale, ca să zădărnicească vizitațiunea. El primi informații nouă despre prigonirile, la cari îi supuneau pe Români comitele Hollaki și provizorul Tatay, dela vicariul episcopesc din Arad, care sosise de mult în Hălmagiu și așteptă începerea vizitațiunei. Astfel înaintă mitropolitul un nou memoriu către regina, rugându-o să dispună imediat începerea vizitațiunei în districtul Hălmagiului. Maria Terezia îi ascultă rugarea și dispuse guvernului din Ardeal, prin decretul din 22 Februar 1753, ținerea fără amânare a vizitațiunei în Hălmagiu²⁾. Acelaș decret i-se aduse la cunoștință și mitropolitului sârbesc, în 14 Martie 1753, cu asigurarea, că regina a oprit amestecul altora în afacerile vizitațiunei (zur Verhüttung aber aller Unordnung haben wir unserem siebenbüngischen Landesgubernio annoch dieses gemassen verordnet, dass niemand ausser denen ernaunten comisariis von seiten der Grund-Herrn, noch jemand anderer in dieses Visitations-geschäft sich einmischen solle), prin ceea-ce mitropolitul nădăjduia să înfrâneze zelul prozelitist al celor doi satraپی din Hălmagiu. Dar regina, care îi acordă aceste importante concesiuni mitropolitului Nenadovits, găsi de potrivit prilejul, pentru ai aduce aminte încă odată, ca să nu încerce de-a-și extinde jurisdicțiunea și mai înăuntru, în Ardeal, nici să nu se amestece sub vre-un pretext în afacerile religioase ale „coreligionarilor“ săi transilvăneni³⁾.

Astfel, în primăvara anului 1753, ieșiră în Hălmagiu comisarii guvernului Francisc Boer și Paul Ponori, întovărășiți de protopopul unit din Dobra. Acolo găsiră pe reprezentanții episcopului din Arad, pe arhimandritul din Bodrog și protopopul din Arad, care petreceau de mai multă vreme în Hălmagiu. Vizitațiunea însă nu se începū nici acum, deoarece-ce comisarii guverniali nu voiră să-o admită în tot districtul Hălmagiului, ci ca și comitele Hollaki și provizorul Tatay, în anul trecut, voiau să o facă numai în cele șapte sate aparținătoare familiei Kozma, unde Români nu primiseră încă unirea. Reprezentanții episcopului din Arad pretindeau, în înțelesul decretului regal, obținut de mitropolitul sârbesc, să meargă din sat în sat, să adune pe toți oamenii și să-i întrebe, de vreau să fie uniți ori neuniți³⁾.

Nefiind cu puțință a înlătură conflictul acesta, comisarii guverniali părăsiră Hălmagiu și se întoarseră acasă, pentru a cere îndrumări dela guvern. Prin în-de ărtarea lor însă, ei ațătară și mai mult poporul, care văzându-se înșelat în speranțele sale, nu întârzie de a-și revendică drepturile, răzvrătindu-se împotriva acestor acte de samovolnicie.

Români ocupară deci cu putere bisericile din Hălmagiu și Târnova, luară cheile și opriră pe preoții

¹⁾ Colecția Rosenfeld.

²⁾ Ibidem.

³⁾ Arhiva mitropolitană din Carloviț Nr. 483 din 1753.

⁴⁾ Colecția lui Rosenfeld.

uniți de-a mai intra în ele. Faptul, că numai aici s'au iscat tulburări, dovedește că poporul din satele aceste eră agitat din pricina protopopului unit din Hălmațiu, care se declarase unit la cel dintâiu prilej, și din pricina fratelui său a papei Petru din Târnova, care dădu-se lui Tatay în scris, mărturie despre trecerea sa la unire. Altminteri strămoșii noștri țineau foarte mult la biserica din Hălmațiu, acest orașel de frunte din Zarand, pe care o clădiseră din piatră, cu multe greutăți, pe vremea stăpânirii turcești¹⁾.

Guvernul făcu, în 25 Iunie 1753, raport la curtea din Viena despre tulburările acestea și trimise, apoi, o companie de muschetari în Hălmațiu, ca să înăbușe ori-ce gând de răscoală. Soldații sosiră în Zarand la începutul lui Iulie și comitele Paul Hollaki, simțindu-se în siguranță, dete ordin, ca sub pedeapsă de 40 floreni să se adune toți oamenii din Hălmațiu și să fie provocați prin judecătorul și notariul scaunului, ca să restituie cheile biserice. Ordinul acesta însă nu se putu execută, deoarece-ce Românii cei mai mulți fugiseră în munți de frica miliției, iar cei-ce s'au prezentat, de fapt, în Hălmațiu, au declarat, că ei nu pot predă cheile fără aprobarea tuturor celor 12 comune, cari aparțineau la biserica aceasta. Atunci judecătorul scaunului convocă și pe locuitorii din Bănești, Poenari, Ion și, Tisa, și Leasa, pe ziua de 20 Iulie, la Hălmațiu, unde, asistat de de soldați, provocă pe Români să predea cheile biserice din Hălmațiu, iar de au vre o plângere în contra preotului unit, să o spună, că se va face cercetare, dar până la îndeplinirea ei să meargă la biserică, că nimeni nu le face nici o silnicie. La provocarea aceasta, poporul adunat în număr mare dovedi un strălucit curaj, dând cel mai demn răspuns prozelitiștilor nechemății a neamului nostru. *Toti, într'un glas și într'un suflet, strigară, că ei nu vreau să se facă uniți și nici nu vreau să predea uniților cheile bisericei lor, decât numai episcopului din Arad, când va veni la ei.*

Insistând judecătorul din nou pentru executarea ordinului său, poporul strigă desnădăjduit: *Dacă aveți înputernicirea de-a ne executa, aici suntem, tăiați-ne, omorâți-ne dar cheile nu vi-le dăm²⁾.*

Consilierul Rosenfeld, care a copiat actele aceste din arhivele vieneze, laudă ținuta hotărâtă și îndrăzneala eroică, pe care au dovedit-o de data aceasta Românii din Hălmațiu, în apărarea bisericei strămoșești de lupii răpitori, iar istoricul Petru Bod confirmă știrile despre atitudinea lor bărbătească³⁾.

Numai comitele Hollaki nu fu mulțumit, ci în noaptea următoare, dispuse arestarea alor cinci oameni din Hălmațiu, despre cari spunea, că sunt agitatorii de căpetenie. Ei fură prinși și escortați de către soldați până la Deva, unde fură aruncați în temniță. Tot atunci fu prinsă și închisă în Brad soția crâznicului din Hălmațiu, care fugise de frica miliției, cu cheile biserice⁴⁾. În loc să lase pe bieții oameni în pace, să-și țină legea, pe care vor, fișpanul volnicos,

recurse din nou la mijloacele cele mai brutale, pentru a salva ceva din opera „sfintei uniri“.

În restimpul acesta obținū și guvernul ardelean o rezoluție preainaltă dela regina Maria Terezia, în care se cuprindeau instrucțiunile privitoare la comisiunea, ce se zăticnise de cu primăvară, înainte de a și putea începe activitatea. Regina aprobă punctul de vedere reprezentat de arhimandritul din Hodoș-Bodrog, declarând, că scopul vizitațiunei bisericești din ținutul Hălmațiu este, de-a constata cine-i unit și cine nu-i unit. De aceea comisarii să iasă în toate satele acestui district în afară de cele cinci sate, cari aparțin familiei contelui Gyulay, apoi în afară de Băia de Criș și satele, ce se țin de ea, cari toate au stat totdeauna sub jurisdicțiunea bisericească a episcopului din Ardeal. În tot satul au să adune poporul la un loc și să întrebe pe fiecare om, că vrea să urmeze învățăturile episcopului unit din Făgăraș, ori ale celui neunit din Arad. În conformitate cu răspunsul, ce-l vor dă, să noteze apoi fidel, în deosebi numele fiecăruia. Numai cu privire la cele 35 persoane, car s'au fost subscris pe actul din 10 Decembrie 1751 și au primit deci personal unirea, nu permite regina să se amestece comisiunea, care și dealtfel trebuie, să lucreze fără părtenire și în totală liniște.

În cât ce privește tulburările din Hălmațiu și Târnova, regina spune, că a luat la cunoștință raportul, pe care i-l-a înaintat guvernul în 25 Iunie și dispune închiderea bisericei din Hălmațiu până când nu se va putea face o cercetare mai amănunțită. Pe țărănul Petru Furdea, care e arestat în Hălmațiu, să-l predea autorității comitatense, ca să-l judece, fiind prins, de sigur pentru „agitațiune în contra sfinte uniri“, iar celelalte să rămână toate în starea lor de până acum¹⁾.

Cu patru zile mai târziu, în 11 Iulie 1753, regina încunoștință pe mitropolitul Nenadovits, că va dispune să se cerceteze, cu toată asprimea, plângerile episcopului din Arad, care denunțase Curții prigonirile și suferințele Românilor neuniți. Maria Terezia însă observă, că după rapoartele organelor sale subalterne, și în deosebi ale tezaurarului Bornemisza, i ale cărui resort aparțineă și supraveghierea moșiilor statului din ținutul Hălmațiu, plângerile episcopului din Arad sunt lipsite de temei și autorii lor ar datori satisfacțiune celor învinuiți pe nedreptul. Deastădată nu se va face aceasta, dar îl avertizează pe mitropolitul Nenadovits, ca în viitor numai atunci să îndăznească a înainta astfel de plânsori, dacă se va fi convins despre temeinicia lor²⁾.

Înțelegem prea bine motivele, cari au îndemnat pe regina să mustre, în chipul acesta, pe mitropolitul din Carloviț. În sfârșit nici administrația din Ardeal, care puneă în practică ideile de politică religioasă a cercurilor din Viena, nu putea fi expusă necontenit la atâtea acte de desaprobară, cum se întâmplase mai ales în timpul din urmă, când învingea tot într'una punctul de vedere al mitropolitului Nenadovits.

Pe temeiul decretului regal din 7 Iulie comitele Hollaki închise biserica din Hălmațiu și o pecetlui cu sigilul căpitanului de muschetari, cari tot păziau liniștea religioasă din ținut, apoi cu sigilul unui locotent, a judecătorului suprem și a notarului din comitat, spre spaima femeilor și a copiilor, cari au mai rămas acasă. Tot așa făcură și cu biserica din Târ-

¹⁾ Ibidem

²⁾ Colecția lui Rosenfeld. Bunea o. c. p. 79-80.

³⁾ P. Bod. o. c. însă povestește, că soldații au fost trimiși în Hălmațiu împreună cu doi comisari guverniali George Vass și Sigismund Jabrotzki, ca să potolească răscoala. Ei i-au întrebă cu deamănuntul pe Români și despre chestiunea lor religioasă, dar în tot districtul nu s'a găsit decât trei preoți, cari s'au declarat uniți. Informația pare a fi probabilă, dar nu am luat-o în considerare, deoarece-ce nu am putut-o controlă cu documentele contemporane, cari se găsesc în arhiva regnicolară.

⁴⁾ Colecția Rosenfeld.

¹⁾ Colecția lui Rosenfeld și o. c. p. 80-81 în notă.

²⁾ Colecția lui Rosenfeld.

nova, apoi arestă pe popa George Popoviciu, care asemenea era acuzat „de agitație împotriva sfintei uniri¹⁾).

Abia acum se gândiră să reia firul intrerupt al vizitațiunii, după-ce prin volniciile lor, prin apariția muschetarilor, cari nu puteau avea darul să liniștească pe oameni și prin închiderea bisericeii din Hălmașiu tulburaseră complet liniștea sufletească a poporului. Până când veniră comisarii guvernului se apropie și toamna anului 1753, care văzū, în fine, îndeplinită și a doua vizitațiune oficială din districtul Hălmașului.

Dar nici de data aceasta comisarii guvernului nu voiră să se dea bătuți, ci preferiră mai bucuros de-a săvârși o nouă ilegalitate, decât să-și vadă ruinală opera religioasă. Ei ascultară de porunca reginei și plecară din sat în sat, ca să facă o conscriere a locuitorilor din întreg districtul. Iși împărțiră listele în trei rubrici. În cea dintâi consemnară numele acelor, cari s'au fost declarat mai înainte uniți, în a doua pe aceia, cari s'au fost mărturisit acum de uniți, iar în a treia cuprinseseră pe cei neuniți. Pe urmă ca să-și facă lucrul mai ușor, declarară de uniți pe toți locuitorii din cele 35 sate, cari formau proprietatea fișcului și a familiei Hollaki, luând drept bază pentru aceasta declarația din 10 Decembrie 1751 prezentată de Tatay Samu. În chipul acesta aflară 702 familii unite și numai 105 familii neunite, din cele șapte sate, pe cari le știm deja. Isprăvind conscripția, în chipul acesta, o legalizară și o trimiseră guvernului din Ardeal. Reprezentantii episcopului din Arad protestară energie împotriva acestui procedeu și det ră comisariilor guvernului și în scris, un protest, în care arătau, că prin procedura asta s'a desconsiderat total înțențunea reginei, care era de-a constata cine-i unit și cine nu vrea să fie, iar nu de-a face o astfel de conscriere falsă și mincinoasă. Temându-se de efectele vizitațiunii lor, comisarii guverniali înaintară și ei un raport detaliat, în care învinuiră pe arhimandritul din Bodrog, că el a înscenat agitațiunile din Hălmașiu și de aceea ar trebui îndepărtat de acolo, cât se poate de repede²⁾.

Aceasta a fost cea din urmă sfortare a oficialității, care voia să propage unirea în ținutul Hălmașului. Ea e legată de numele unui renegat român, alui Francisc Boer, care își adună pe calea aceasta merite.

Învățământul scrisului și al cititului.

De Iosif Moldovan, inv.-dir.

(Fine).

Lecția a XX-a.

Desvoltarea sunetului f.

Seara după cină Ionel cu mamă-sa se puse la cimilituri și ghicituri. Între altele mama puse lui Ionel și următoarea întrebare: ghici, cine stânge lumina?

Mult se cugetă Ionel, dar nicidecum nu putea mulțumi pe mamă-sa cu răspunsul său: „Apoi cine stânge lumina mamă?” întrebă Ionel foarte curios. „Vântul!” — răspunse mama râzând. „Ia încearcă numai să vezi, ce iese din gură când suflă în lumină“.

¹⁾ Ibidem.

²⁾ Colecția lui Rosenfeld.

Ionel ia lumina în mână și suflă încet. Flacăra împinsă de vânt se pleacă, iar Ionel cu mâna arată cum iese vântul din gură și merge spre lumină așa: **f.**

Arătați și voi cum iese vântul din gură când suflăm în lumină!

(Pe tablă desemnăm prin o linie verticală strălăcirea de altă orizontală sfeșnicul și lumina, iar flacăra suflată de vânt o arătăm prin un punct plecat spre dreapta, zicând:)

De câte ori vom vedea figura aceasta care seamănă cu sfeșnicul și lumina, ne vom aduce aminte cum iese vântul din gură, când suflăm în lumină.

Lecția XXI-a.

Desvoltarea sunetului g.

Avea Ionel o rață moțată, care când îl vedea că se apropie, începea ca să găgăie cât o luă gura. Într-o dimineață Ionel porni să-și caute rața, pe carea nu o vedea prin curte. O aflase însă numai decât în marginea gârlei, ce curgea prin dosul c. sei. Ionel se apropie de ea, dar rața nu mai găgăia cum îndatinase. Abia o mai putu auzi. Se apropie să vadă ce o fi cauza. Când colo ce să vezi? Rața aflase în marginea gârlei o rămă lungă și groasă și se siliă să o înghită. Lucrul mergea anevoie, fiind rama peste măsură mare. Așa biata rață, cu rama abia de jumătate înghițită, abia mai putu găgăi așa: **g-g-g!**

Ionel prinzându-se de gât cu două degete, ne spune cum face rața înecată: **g-g-g.**

Arătați și voi ca Ionel cum găgăia rața înecată cu rama!

(Pe tablă desemnăm un oval. Sus la partea dreaptă punem un punct mare în forma capului moțat al raței, iar sub oval prin o linie curbată arătăm rama pe care stă rața zicând:)

De câte ori veceam semnul acesta, să ne aducem aminte cum găgăia rața înecată cu rama.

Lecția a XXII-a.

Desvoltarea sunetului ă.

(Cu scopul de a crea o legătură de înrudire între sunetele derivate și originale corăspunzătoare, la desvoltarea sunetelor derivate vom reînprospeta potrivit lucrurile scoase la iveală atunci, când am desvoltat cele originale. Și anume:

La timpul său desvoltasem pe a din sunetul ce-l făcea Ionel cu gura căscată, când alergă după cerc prin curte. Iar litera o formasem din așezarea bastonului lângă cerc. Acum dupăce ă se formează din a revenim la aceleași lucruri în modul următor:)

Se apropiase iarna. Timpul se cam reci. Într-o zi Ionel aflase iarăș cercul și bastonul său și începū din nou a-l bate prin curte. Pe când alergă mai repede după cerc, fără veste se ivise un vânt puternic, care îi apucase pălăria de pe cap. **ă!** exclamă Ionel surprins de această întâmplare neașteptată, ridicând repede mâna să-și prindă pălăria.

Cum a exclamat Ionel, când i-a dus vântul pălăria?

De câte ori vom vedea de-asupra cercului și a bastonașului pălăria dusă de vânt, ne vom aduce aminte cum a exclamat Ionel, dând să o prindă.

Lecția a XXIII-a.

Desvoltarea sunetului â, î.

â, î se derivă dela **a**, asemănat cu cercul și bastonașul, când dela **i** asemănat cu degetul lui Ionel. Ca să ținem cont de aceste la desvoltarea lor vom procedez deci așa:)

Când alergă Ionel cu cercul prin vânt, s'a răcit. În ziua următoare sculându-se din pat, arătase

mamei sale cu degetul că-l doare gâtul. Mama îi legase gâtul cu un ștergar ud, și începuseră să se facă mai bine.

Îndată ce nu mai simți durerea, Ionel se apucă să mănânce turta cea roșie ce i-o adusesese mama din târg, de a cărui frumusețe se mirase el așa *i!* Se vede vâpșeala de pe turtă a fost veninoasă, că grumazul lui Ionel se umflase din nou și durerea s'a făcut așa de mare, Ionel încât nici nu mai putu să vorbească. Năcăjit de durere, Ionel a trântit cercul și bastonașul, cari îi cauzaseră aceste suferințe cu atâta putere, încât s'a rupt capul bastonașului. Acum apucase și partea ce mai rămăsese din turtă să o asvârle. Și așa, năcăjit cum este, Ionel gemând din greu **ă, î, ne** arată cu degetul unde-l doare.

Arătați cum gemea Ionel, când îl durea gâtul.

De câte ori vom vedea cercul și deasupra lui capătul rupt al bastonașului ori, degetul lui sub barbă, ne vom aduce aminte cu gemea Ionel de durere.

Lecția a XXIV-a.

Desvoltarea sunetului **ș**

(Litera **ș** se formează din **s**, pe card la timpul său îl asemănașem cu grumazul încovoiat al gânsacului ce sâsăia către Ionel. La desvoltarea sunetului **ș** vom proceda deci așa :)

Ionel nu mai avea pace de gânsac. De câte ori îl vedea prin curte, se lua după el sâsăind, să-l muște Ionel într'o zi se jucă cu un biciu, ce avea la capăt o pleasnă pocnitoare. Gânsacul cum îl văzû, își încovăia grumazul, sâsăind spre el. Ionel încă nu fû fricos ca altădată, ci învârtind biciul prin aer **ș!** pocni gânsacul peste picioare cu atâta putere, de i-se rupse pleasna și rămase sub gânsac.

Arătați cu mâna cum a plesnit Ionel cu biciul și cum a sunat acela, când a lovit gânsacul peste picioare.

(Facem o linie încovoiată în forma lui **s** și punem sub ea sedila în chipul plesnei rupte dela biciu zicând:)

De câte ori vom vedea pleasna sub gânsac, ne vom aduce aminte cum a șuerat biciul!

Lecția a XXV-a.

Desvoltarea sunetului **ț**.

(**ț** se formează din **t** pe care îl asemănașem cu arătătorul și sunetul orologiului.

La desvoltarea lui **ț** vom ținea deci cont de aceste, în modul următorul :)

A stat orologiul. Tatăl lui Ionel voind să-l pornească, a luat o jumară, și s'a suit să-i ungă roțile și arătătorul, ca să se poată învârti mai ușor. Din întâmplare a uitat jumara sus pe orologiu. Niște șoareci din podul casei, simțind mirosul de jumară, făcură o gropiță prin plafon și se coborîră la jumară, pe orologiu. Și cum începură ei să se bată pentru jumară, unul dintre ei scapătă și căzû drept după arătătorul cel mare. Arătătorul învârtindu-se, strinse bine pe bietul șorecel. Tocmai în momentul acela întră Ionel să vadă câte ore sunt. Și știți ce văzû? Sub arătătorul cel mare mișcă coada șorecelului, iar șorecelul strâns ghem după arătător țâțâia de durere așa: **ț-ț-ț**.

Arătați și voi cu degetul cum dădea șorecelul din coadă și cum țâțâia?

De câte ori veți vedea sub arătătorul orologiului o codiță să vă aduceți aminte cum țâțâia șorecelul!

Lecția a XXVI-a.

Desvoltarea sunetelor **ce, ci.**

(**c** a fost asemănat la timpul său cu ciocul cocoșului, **e** cu capul mieluțului, iar **i** cu degetul lui Ionel.

Legătura de înrudire am crezut deci de bine să o facem așa :)

Ionel se jucă cu mieluțul tocmai sub colivia pășărelei „**i** cât ești de frumos mieluțule!“ zise Ionel netezindu-l pe cap. **E, e, e** îi răspundeă mieluțul, desmierdându-se în jurul lui. Pășărica văzând atâta dragoste, săltă de bucurie și sărind prin colivie dela un loc la altul, începû a ciripi cu ciocul ei cel mititel așa: **ce, ce, ce, ci, ci, ci!**

Arătați cu degetele cum mișcă pășărica ciocul și spuneți cum ciripiă de bucurie când a văzut pe Ionel și pe mieluț desmierdându-se.

*De câte ori veți vedea lângă ciocul pășărelei pe **i** ori pe **e** să vă aduceți aminte cum ciripiă pășărica.*

Lecția a XXVII-a.

Desvoltarea sunetelor **ge, gi.**

(**g** la timpul său a fost asemănat cu rața ce se trudiă să înghiță o rămă mare; **e** cu capul mielului și **i** cu degetul lui Ionel.

La desvoltarea sunetelor **ge** și **gi** vom face legătura de înrudire între dânsese în chipul următor.)

Desmierdat de Ionel mieluțul zburdă de-alungul curții. „**i** să nu calci rățuțele!“ îi zise Ionel, iar el răspunzând **e** săriă mai departe. De frică și de spaimă rațele cele mari începură a da din aripi și a se vâita răgușit așa: **ge-ge-ge**, iar cele mici **gi gi gi**.

Arătați cum dădeau din aripi rațele și cum se vâietau de spaimă!

Cum cele mari?

Cum cele mici?

De câte ori vom vedea lângă **g** pe **e** ne vom aduce aminte de rațele cele mari, iar de câte ori vom vedea pe **i**, ne vom aduce aminte de rațele cele mici

De încheiere.

La combinațiunile: *che, chi, ghe, ghi*, nu mai avem lipsă de procedură specială și așa întuind icoanele corespunzătoare din carte, vom trece de-a dreptul la exerciarea cetirei și a scrierei.

Terminând cu desvoltarea sunetelor, am ajuns însă în poziția de a ne putea folosi acum și de puterea magică a procesului analitic, despre care savantul nostru pedagog Dr. Petru Pipoș zice :

„*Aplicarea procesului analitic este de mare folos pentru învățământ, căci cunoștințele numai prin analizare sau descompunere în părțile lor pot să prindă rădăcini în suflet, pot să devină clare și temeinice, apoi știm, că claritatea ideilor este baza culturii intelectuale*“.

Acum, după ce prin prezentarea tuturor literilor mici putem creă în sufletul elevilor o idee generală despre sunete și însemnătatea lor, la continuarea învățământului, putem porni din această idee generală prin analizare la cunoașterea literilor mari și însemnătatea lor practică.

Scriem pe tabla școliei literile mici în ordine alfabetică, la care de altcum elevii s'au și deprins în procedura de până aci. Sub, sau lângă fiecare literă mică, scriem și litera mare și vom exercia cetirea și apoi scrierea lor în chipul acesta.

După ce vom spune apoi școlarilor însemnătatea practică a literilor mari și anume: că de literile mari avem lipsă de scrierea numelor de botez, de fa-

milie, numele de orașe și sate și apoi întotdeauna când încep să scriem o idee sau o cugetare, interesul lor față de ele se va potența în măsură mare.

Tratând literile mari pe tabla școlii, mai apoi cetind și lecția din carte în senzul arătat, la aplicarea practică punem băieții să scrie numele școlărilor din memorie, de sine înțeles acum cu litere mari. Vom dicta apoi ziceri scurte și ei aflând din literile scrise pe tabla școlii litera mare potrivită, vor aplica-o în exercițiul lor de scris la locul corăspunzător.

Lecțiile ce vom urmări, servesc acum numai pentru aprofundarea cunoașterii literelor mari, încolo materialul de citit urmărește scopul formal.

În scopul acesta, pentru fiecare lecție următoare alegem o grupă de litere, cari în scriere au oarecare asemănare. După două trei grupe tratate, într-o lecție următoare facem repetiția potrivită a literelor din respectivele grupe, pe lângă un text nou și interesant.

Terminând astfel cu toate grupele, compunem iarăși întregul dela care am pornit, prezentând într-o lecție nouă și interesantă iarăși întreg alfabetul. În chipul acesta școlarii își vor câștiga și însuși idei și dexterități clare, precise și temeinice și despre literile mari, așa că de-aici încolo arta scris-cetitului va deveni pentru ei un mijoc puternic în continuarea învățământului.

Nouă direcție în botanică.

După R. H. France.

Ne-am înstreinat de natură. Poate vi-se pare îndrăzneală teza mea, dar e reală. Lungă și tristă e istoria ei. Aristotel a zis în cartea sa despre animale, că planta are suflet, dar suflet simțitor nu are. În evul mediu, sfios în cugetare, nu a cutezat să creadă nici ochilor săi proprii și a ținut de evanghelie vorba ce s'a spus cu veacuri mai înainte. Linné, mergând pe urmele evului mediu, a întărit-o ca pe o dogmă de nerăsturnat. În Linné s'a încuibat sistemizarea ca o stare bolnavă a adunării de însemnări și liste, așa că și prietenii și i-a împărțit în clase principale și subordonate. Dar autoritatea lui a fost atât de puternică și a dominat o vreme atât de lungă, încât până și în jumătatea a doua a veacului trecut, tipul botanistului înrădăcinat *verus botanicus*, creat de Linné, este tot strigoiiul acesta, lunaticul umbrelor nopții din evul de mijloc. Unde și-a pus piciorul *verus botanicus*, acolo a perit zimbetul poenilor și pompa florilor s'a ofilit, comoara câmpurilor și a livezilor s'a schimbat în grămezi de fân botezate, în preparate de trupuri moarte, zbărcite și îngălbinite, indesate în foliile de herbar și așezate în camera rece a miilor de numiri încalcite, grecești și latinești, și a descrierilor reci și fără de viață. Și o astfel de indeletnicire au numit-o oamenii știință botanică.

Iar înregistratorul listelor și-a câștigat un renume de botanic cu atât mai mare, cu cât mai multe mumii a îngmădit în cripta muzeului de plante neînsuflețite. Botanicii aceștia de modă veche au fost măștrii dascălilor noștri, cari au trăit în veacul trecut. Vai, cât ne-au chinuit în școală cu bobizarea descrierilor! În ora de botanică izlaurile înflorite și lumea codrilor din povești, au devenit herbare incolbuite, s'au schimbat în vravuri îngrozitoare de ședuli cu însemnări latine și grecești. S'au făcut exerciții de discute lungi, omorătoare, despre numerii petalelor, de descrieri de sepale și ontologii de flori. Și rezultatul? E, că nici nu

le învățăm bine și le-am și uitat. Iar la capăt ne-am înstreinat de natură și ne-am desiluzionat. Pe ascuns, dar cu atât mai hotărât, s'a întărit credința în cei învățați că botanica e ceva groaznic de sec, o marfă ce stinge și seva din suflet, ceva jucărie pentru băiețandrii mari. Dar nu au cutezat să o spuie pe față. Din cinstă față de oamenii de știință; dar nici naturalistul cel mai însuflețit nu ar mai lua bucuros vre-o carte de botanică în mână.

Și nu-și dau seama, că se despoaie de deliciul cel mai mare, că pierd în zădărnice cea mai minunată dulceață din natură. Pentru că de zece ani încoace alte lucruri cetim în scrierile naturale, decât în cari își află plăcerea bunul și bătrânul Linné, iar renumele *verus botanicus* își pierde strălucirea pe zi ce merge. S'au trezit în fire și botaniștii, că forma unei plante e vâl numai, o haină pestriță, dulce la vedere și aducătoare de multe plăceri, dar e numai acoperământul vieții interne. Dar viața aceasta desvelește scrutătorului tainelor naturii șireag de misterii minunate, de nimeni nevăzute până acum.

Dar cum a putut resări o astfel de descoperire? Ca să aflăm cheia farmecelor deslegate, să ne întoarcem iarăși la registratorii listelor fără de sfârșit.

Cunoscătorii de plante încurând au închis natura în inventare. Iată, că s'au sculat să facă campanii oboșitoare și au pornit pe drumuri periculoase de descoperire, ca să afle specii de plante noi, necunoscute. Și nu i-a mai putut opri nici pericole, nici osteneți. Un fel de admirație și stimă nelămurită ne cuprinde când cetim voiajurile botanicienilor aceștia viteji și nelnfricați. Au străbătut pustiuri și deșerturi, au urcat vârfulurile munților ne-atingși de picior omenesc, au trecut și peste intențiile dușmănoase ale neamurilor sălbatice, au suportat mizerii și foame, pentru ca să ducă acasă din calea lor pribeagă, câte o duzină de plante necunoscute.

Dar în sfârșit, totuș nu s'au hotărât cu toții la astfel de cărări. Fiindcă abia de se mai află puțină iarbă, de a nu fi cunoscută, au cercetat din nou pe cele vechi și le-au studiat. Dar un astfel de botanist nu se îndestulește cu vre-o câteva exemplare! Între sutele de plante, ce le-au fost așezat acasă sub presă, totdeauna s'au găsit și de-acelea, cari aveau perisori diferiți, decât cum îi descriau cărțile, pentru că munca tainică a naturii a creat alte și alte îmbrăcăminte vieții. Până și în herbarii s'au găsit lucruri vrednice de descoperit, încă din belșug. Dar au ajuns ceva și mai mult: au început să privească mai minuțios fenomenele de viață ale plantei. Că doar forma plantei ce poate alt ceva să fie, decât urmele pe cari le-a lăsat viața în curgerea ei înfinită? Când s'a început și pentru ele anatomia trupurilor moarte și s'au căutat și alte plante în natură, când le-au studiat dezvoltarea, iată, că au dat de astfel de note disferențiale, pe cari le-au folosit, spre a le ști deosebi de celelalte.

De aceea s'au examinat tot mai temeinic semnele acestea. Toate acestea au condus pe scrutători la legi naturale noi, necunoscute până acum. Cât s'au mirat, când au văzut, că planta slabă fără de viață, care pare că trăiește o viață moartă, înlemnită, își ia și ea partea din lupta mare pentru existență. Pe ascuns și fără zarvă se apără de dușmani și de împrejurările maștere ale naturii, dar ceea ce totuș se poate constata, că apărarea se validează în mișcare, îngălbenire, și strămbarea trupului. Au observat, că poartă un război eroic cu natura; că invenția ei nelimitată în aflarea de mijloace ajutătoare, întreprinderilor și aflarea modurilor de acomodare pretutindeni, e o dovadă a trium-

fului vieții asupra materiei moarte. Au aflat, că plantele în ființa lor în calitățile individuale se deosebesc de-olaltă; au băgat de seamă, că natura a țesut cu mii și mii de fibre de atingere, vieța plantelor și a animalelor în o singură pânză, în care îmbracă câmpul cu o culoare verde și îi dă glasul luncii înflorite. Râul înflorit și pășunea slabă și stârpită, codrul pierdut în tăcere serioasă, toate sunt o simfonie sunătoare a expresiunilor unei vieți minunate și fine. Numai botanistul bun nu le vede, în credința, că-dacă a gonit vieța din herbarii, natura nu trăiește.

Dar înțelepciunea poporului și-a găsit o reverință, care nici nu ar fi putut fi visată până acum. Sâmburete poveștilor, legendelor și a dreptății din cântece s'a despoiat de coaje: în pieptul nostru trăiește ceva asemănător cu planta. Ce mirare și admirație a stărnit acest fapt! De-odată a pierit descrierea frunzei și a inflorescenței fără de vieță. A răsărit o vieță nouă în botanică. Botanica aceasta a fost altceva pentru generația noastră, decât ce-a fost odată pentru cei bătrâni: continuarea, sau dacă vă place „începerea cunoașterii naturii omenești.

Pentru că adâncindu-se în atelierul misterios al puterilor naturii ce se manifestă la arbori și în flori, au devenit atenți, că și în ele trăiește și funcționează tot aceea, ce e cărmuitorul conștient al vieții noastre interne, într'un mod nelimitat de fin. Numai că acesta în plantă e cu mult mai simplu, pentru că impresiile naturii nu-l încurcă, ci se desvălește așa zicând în elemente, și e și cu mult mai ușor de înțeles. Pentru toți aceia, cari cu reverință și inșetați așteaptă deslegarea tainei firii noastre, li-se așterne o perspectivă magică și răpitoare și îi cuprinde o nedejde exaltată. Iată, că în plante ni-se arată întrebările mari ale vieții în formă atât de simplă, că le înțelegem cu înlesnire ceea ce eră greu de înțeles la ființele animalice.

A. Contrea.

CRONICA.

Consistor plenar. Joi s'a întrunit în ședință plenară consistorul nostru din Arad. În aceasta ședință s'a decretat de vacant protopopiatul din Arad, al cărui binemeritat șef. părintele Vasile Beleş, s'a retras după un serviciu în'elungat și binecuvântat de 41 ani. Până la îndeplinire definitivă scaunului protopopesc a fost instituit de administrator vrednicul părinte Traian Vățianu. Deodată cu aceasta s'au luat și dispozițiile reglementare pentru publicarea concursului și cele împreunate cu actul alegerii. Tot așa s'a luat dispoziții și pentru îndeplinirea scaunului protopopesc din Timișoara. — Consistorul a luat la cunoștință și trecerea corpului profesoral dela institutul ped. teol. din Arad la fondul regnicolar de penziuni.

Parastas. Duminică s'a oficiat în catedrala din Arad parastas pentru marele binefăcător al tinerimei Emanuil Gozdsu. Parastasul l-a oficiat părinții Roman Giorogariu, Dr. Gheorghe Ciuhandu, Gavriil Bodea, Traian Vățianu și diaconul Sabin Evuțian.

Apel. Pentru-ca în timpul liber să putem avea și noi o lectură potrivită pentru soldații noștri, subscrisul rog pe aceasta cale pe toți domnii intelectuali și publicul românesc din țara noastră și îndeosebi pe domnii colegi preoți, apoi adm nistrațiile ziarelor, librăriilor etc. a fi atât de bune și a trimite pe seama ostașilor noștri români dela regimentul 64 ces. și regiare fie și cetite, că aici toate ne vor fi bune, călindare, foi ilustrate etc. Pentru toate dăruirile esprim mulțămită publică. Adresa: Andrei Moldovan, preot militar, K. u. K. I. R. 64 Feldpost 385.

Reducerea circulației trenurilor. În vederea trebuințelor militare și economice, a fost direcțiunea căilor ferate silită a reduce circulația trenurilor ce duc persoane. Astfel va circula pe linia Budapesta—Orșova numai un tren accelerat și unul de persoane și afară de aceea un tren personal între Budapesta și Timișoara, pe linia Budapesta—Arad—Tövis vor circula două trenuri de persoane, pe linia Budapesta—Oradea—mare—Székelykocsárd—Marosvásárhely 1 tren de persoane, pe linia Budapesta—Cluj—Brașov 1 tren de persoane, pe linia Budapesta—Belgrad 2 trenuri de persoane, afară de trenul de Balcani. Publicul este invitat, atât în interesul său propriu, cât și mai ales în interesul comun să renunțe la toate călătoriile, cari nu sunt indispensabile. Astăzi e datorință patriotică a nu face greutăți transporturilor militare și celor economice pe liniile ferate. Cine nu are trebuință urgentă de călătorit să rămână acasă.

Concurs.

Pentru îndeplinirea postului de învățător dela școala conf sională ort. rom. **Pomerău-Spuniuș** (Kispapmező-Tösfalva) protopresbiteratul Beiș se publică concurs cu termen de **30 zile** dela prima publicare în foaia oficială pe lângă următoarele venite:

1.) Grădina școalei cu un venit de 40 cor. 2.) 14^{1/2} cubule bucate à 10 cor. de tot 152 cor. 3.) Bani gata 220 cor. 4.) 6 st. lemne à 20 cor. de tot 120 cor. 5.) Venite cantonale 40 cor. 6.) Toată casa una porție fân și paie: 60 cor.

De locuința învățătorului se va îngriji comuna parohială, — sala de învățământ fiind nouă și corespunzătoare; asemenea se va cere în viitor și întregirea dela stat.

Cei-ce doresc a ocupa acest post sunt avizați că cererile lor, ajustate în regulă și adresate comitetului parohial din Pomezău-Spuniș, să le înainteze P. On. oficiu protopopesc în Beiș, având dânsii a se prezenta la sf. biserică spre a-și arăta desteritatea în cântare și tipic.

Dat din ședința comitetului parohial ținută în Spuniș la 7/20 Ianuarie 1917.

Aurel Cotuna,
preș com.

Crăciun Bunce,
not. com.

În conțelegere cu: Moise Popoviciu, adm. ppsc.